

e-zpravodaj

Národní knihovny ČR

ročník 6 | číslo 6 | 2019
listopad–prosinec

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti

Ministr kultury Lubomír Zaorálek navštívil Národní knihovnu

Rozhovor s Tomášem Foltýnem, nositelem Medaile Z. V. Tobolky 2019

Studovny a jejich příruční knihovny na webových stránkách

Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR

e-zpravodaj Národní knihovny ČR

ročník 6 | číslo 6 | 2019 | listopad–prosinec
dvouměsíčník

Adresa vydavatele a redakce:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221
E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz
Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)

Výkonná redakce:

Hana VAJNEROVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ

Redakční rada:

Irena MAŇÁKOVÁ (předseda), Jana HUŇOVÁ,
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Petra ŠŤASTNÁ

Grafické zpracování:

Tereza KROUPOVÁ

Příspěvky připravili:

Lukáš BABKA, Michaela BEŽOVÁ, Hana HLUŠIČKOVÁ,
Václav KAPSA, Tomáš KLIMEK, Zuzana KOPEČNÁ,
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Jan LUKAVEC, Irena MAŇÁKOVÁ,
Eva NĚMCOVÁ, Hana VAJNEROVÁ,
Lenka VÁLKOVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ

Obrazová dokumentace:

archiv Sdruk-Milan Říský; www.avu220.cz;
Lukáš Babka; databazeknih.cz;
Marie Haškovcová; Irena Maňáková; Eva Němcová,
Odbor služeb NK ČR; Oddělení výstav NK ČR;
Maler – Národní museum Praha; Ignác Šechtli;
Lucie Šénvajc; veritas.evangnet.cz; vila-lanna.cz; Wikipedie

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese:

e-zpravodaj.nkp.cz

Přihlášení k odběru e-zpravodaje:

e-zpravodaj.nkp.cz

Foto na titulní straně:

Tereza KROUPOVÁ

Co je nového

3

Provoz knihovny během vánočních a novoročních svátků

Ministr kultury Lubomír Zaorálek navštívil Národní knihovnu

Konference Europeana v Klementinu

Digitální výzkumná infrastruktura pro jazykové technologie,
umění a humanitní vědy - LINDAT/CLARIAH-CZ

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme:
*Klementinum; Evropské knihovny – Knihovnický kalendář
na rok 2020*

Představujeme

5

Rozhovor s Tomášem Foltýnem,
nositelem Medaile Z. V. Tobolky 2019

Index to Printed Music s řadou užitečných funkcí

Studovny a jejich příruční knihovny na webových stránkách

Webarchiv na konferenci Digital Humanities v Budapešti

Zajímavosti a tipy

9

Co čte knihovník? / Jonathan Petropoulos: *Umělci za Hitlera:
Kolaborace a snaha o sebezáchovu v nacistickém Německu*

17. listopad 1939

Pohádková Popelka v Ptejte se knihovny

Historické události z let končících devítkou
v Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína

Zveme vás

12

Ad mandatum domini regis: z královské kanceláře a knihovny
Václava IV.

Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy
ze sbírek Národní knihovny ČR

Mimořádná výstava originálů modlitebních knih v Zrcadlové
kapli

Arnošt Paderlík 100 let

Co se skrývá pod podlahou? Archeologický výzkum
Klementina

Posledních 30 let emancipace 3/3

Jak jsme neukradli Codex gigas – Přednáška Odd. rukopisů
a starých tisků

Dobrodružství dialektologického výzkumu na pomezí střední
a východní Evropy

Co je nového

Provoz knihovny během vánočních a novoročních svátků

Vážení čtenáři, dovolujeme si vás upozornit, že od úterý 24. prosince 2019 do středy 1. ledna 2020 bude celá knihovna uzavřena. Dne 23. prosince bude provoz Všeobecné studovny ukončen v 19 hodin a Slovanské knihovny ve 14 hodin, studovny Hudebního oddělení a Oddělení rukopisů a starých tisků již nebudou přístupné vůbec.

Budeme se na vás těšit hned v prvním pracovním dnu nového roku, tedy ve čtvrtek 2. ledna 2020.

Podrobné informace o provozní době Národní knihovny ČR a uzavírkách v následujících měsících najdete [zde](#).

Ministr kultury Lubomír Zaorálek navštívil Národní knihovnu

Irena Maňáková

Před předáváním rezortního ocenění Knihovna roku 2019, které se uskutečnilo dne 3. října v Zrcadlové kapli Klementina, se pan Zaorálek setkal s vedoucími představiteli Národní knihovny a prohlédl si sídlo této instituce, Klementinum. Ministr kultury projevil velký zájem o historii barokního areálu, ale také o provozní záležitosti a chod knihovny. V průběhu návštěvy potvrdil, že se bude intenzivně zabývat otázkou výstavby nové budovy Národní knihovny. Na závěr obdržel Lubomír Zaorálek od generálního ředitele NK Martina Kocandy dar v podobě reprodukce titulní stránky novin ze dne jeho narození.

Ministr kultury L. Zaorálek na návštěvě v NK ČR

Konference Europeana v Klementinu

Tomáš Klimek

Ve dnech 7.–9. října se Národní knihovna spolu s dominikánským klášterem u sv. Jiljí stala místem konání konference EU v rámci programu **Platformy o budoucnosti kulturního dědictví: přístup k řešení problémů** se zaměřením na téma kulturního dědictví v digitálním věku. Tato akce je součástí Evropského roku kulturního dědictví 2018 pod patronátem Evropské komise.

Konference v Klementinu se zúčastnili zástupci významných evropských institucí zaměřených na uchování kulturního dědictví, odborníci z Evropské komise, experti z UNESCO či EUROPEANA, včetně jejího výkonného

ředitele Harry Verwayena, a další – celkem sto účastníků z různých částí Evropy. Za Národní knihovnu pronesl úvodní slovo náměstek pro vědu, výzkum a mezinárodní vztahy Adolf Knoll a celou akci svým projevem uzavřel evropský komisař pro vzdělání, kulturu, mládež a sport, pan Tibor Navracsics.

Část konference pořádaná v Národní knihovně byla věnována diskuzím k dílčím tématům. Skutečně pracovní prostředí bylo zajištěno poskytnutím tří jednacích sálů a přilehlých částí chodeb. Poslední den měli účastníci možnost absolvovat prohlídku historických prostor v hlavní budově Klementina.

Neformální zahájení konference

Digitální výzkumná infrastruktura pro jazykové technologie, umění a humanitní vědy – LINDAT/CLARIAH-CZ

Michaela Bežová

Národní knihovna ČR se v květnu 2019 zapojila do velké výzkumné infrastruktury s názvem Digitální výzkumná infrastruktura pro jazykové technologie, umění a humanitní vědy (zkráceně LINDAT/CLARIAH-CZ), jež vznikla sloučením projektů LINDAT/CLARIN a DARIAH-CZ. Tento projekt je naplánován jako čtyřletý, období jeho realizace je mezi léty 2019–2022 a celkové uznané náklady projektu činí 175 664 000 Kč. Hlavním řešitelem je prof. RNDr. Jan Hajič, Dr. z Univerzity Karlovy.

Společně s Univerzitou Karlovou je do projektu zapojeno dalších deset institucí zabývajících se a pracujících s jazykovými, humanitními a uměleckými obory (historie a pomocné vědy historické, kultura a věda o kultuře, historie umění, filmová kultura, muzikologie, vizuální umění, filozofie, historie hudby, etnologie, folklór, archeologie a interdisciplinární obory), konkrétně:

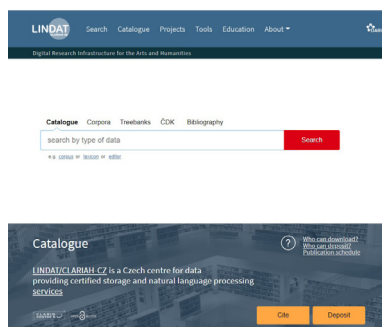
- Masarykova univerzita,
- Západočeská univerzita v Plzni,
- Filosofický ústav AV ČR – Patočka,
- Historický ústav AV ČR,
- Ústav pro jazyk český AV ČR,
- Národní filmový archiv,
- Národní galerie,
- Knihovna Akademie věd ČR („KNAV“),
- Moravská zemská knihovna v Brně („MZK“),
- Národní knihovna ČR („NK ČR“).

LINDAT/CLARIAH-CZ navazuje na výsledky, kterých bylo dosaženo mezi léty 2010–2019 ve velké výzkumné

infrastruktury LINDAT/CLARIN, mezi něž patřilo vytvoření, vývoj a správa certifikovaného úložiště pro digitální zdroje, zajištění otevřeného přístupu pro téměř všechny datové sady v tomto úložišti (například zpřístupnění internetové jazykové příručky, kterou provozuje v Ústavu pro jazyk český AV), vývoj nástrojů pro analýzu a syntézu jazyka (textu i řeči). V současné době běžící LINDAT/CLARIAH-CZ má tedy dobrou startovací pozici. Mezi léty 2019–2022 se bude projekt zaměřovat především na zpřístupnění otevřených digitálních zdrojů nově zapojených partnerů, které mají rozsáhlé digitální i digitalizované sbírky, datové sady, zdroje a nástroje pro výzkum tzv. digital humanities. Během tří let dojde k úpravě metadat u digitálních a digitalizovaných dat tak, aby mohly být napojovány do centrálního portálu LINDAT/CLARIAH-CZ s vyhledávacími zařízeními. Neméně důležitým výsledkem bude i vytvoření nástrojů pro zpracování těchto dat, včetně metod strojového učení.

V rámci projektu NK ČR nejvíce spolupracuje s dalšími velkými knihovnami zapojenými do projektu – KNAV a MZK. NK ČR společně s MZK pracují na projektu Národní digitální knihovna, díky níž bylo doposud zdigitalizováno přes 57 milionů stran. KNAV je třetím největším producentem digitalizovaných dat z českých knihoven, digitalizuje ze svých sbírek tituly, které souvisejí s Akademií věd, a také spravuje Českou digitální knihovnu, která je agregátorem metadat digitálních knihoven v České republice, a umožňuje tedy prohledávání v metadatech zapojených institucí na jednom místě. Tím, že se tyto knihovny do projektu připojily, umožní přísun velkého množství nových dat z různých oborů pro odborníky i veřejnost v oblasti výzkumu tzv. Digital Humanities, která bude využívat LINDAT/CLARIAH-CZ. Vytvořené datasey, nástroje a zdroje, budou k dispozici i badatelům v zahraničí, neboť tento projekt má nadnárodní přesah, a je zapojen do mezinárodní sítě.

Všechny aktuální informace o realizaci projektu je možné čerpat prostřednictvím oficiální webové stránky projektu <https://clariah.lindat.cz/> či na Twitteru @LindatClarín.

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme

Hana Hlušíčková

Klementinum (Petra Oulíková)

Publikace je věnována druhému nejrozsáhlejšímu historickému stavebnímu celku po Pražském hradu, Klementinu, které patří po stránce architektonické i umělecké k mimo-

řádným památkám nejen v Praze, ale i ve střední Evropě. Významné místo mu náleží i na poli duchovním a kulturním. Již od středověku bylo toto místo centrem vzdělanosti. Jezuíté na tradici pedagogické a misijní činnosti dominikánů navázali a na vysoké úrovni se zde pěstovaly přírodní vědy, zejména matematika a astronomie. Po zrušení řádu v roce 1773 zůstalo Klementinum sídlem univerzity a univerzitní knihovny i dalších kulturních a vědeckých institucí.

Záměrem knihy je přiblížit složitý stavební vývoj nejstarší a největší jezuitské koleje v Čechách, jež dodnes vzbuzuje údiv nejen svojí rozlohou, ale také svojí členitostí – zahrnuje pět nádvoří, dva kostely, několik kaplí, věže, vížky a kolejní křídla. V jednotlivých kapitolách je věnována pozornost nejen reprezentativní výzdobě interiérů i exteriérů samotné bývalé jezuitské koleje, ale také sakrálním stavbám v Klementinu, tedy kostelu Nejsvětějšího Salvátora, Vlašské kapli či kostelu sv. Klimenta. Knihu doprovází bohatá fotografická dokumentace nejen objektů a uměleckých děl, jež se zde nacházejí, ale i plánů a realizovaných či nerealizovaných návrhů na stavbu Klementina.

V přílohách jsou zařazeny popisy a vyobrazení stavebních plánů klementinských objektů z českých i evropských archivů a muzeí, je zde též rejstřík smluv s umělci a řemeslníky. Pro zajímavost je uveden i seznam postav křesťanských ctností v refektáři (dnes Všeobecné studovně) či seznam 34 podobizen od J. J. Heinsche. Nechybí výčet pramenů a literatury včetně starých tisků do roku 1800, seznam vyobrazení, jmenný

rejstřík a anglické resumé.

Národní knihovna ČR, Praha 2019, 1. vydání, 277 stran, 299 Kč,

ISBN 978-80-7050-710-0 (vázáno)

Evropské knihovny Knihovnický kalendář na rok 2020

Při vytváření obrazového doprovodu kalendáře na rok 2020 jsme tentokrát sáhli do fotografických archivů knihovníků, neboť jsou zdatnými cestovateli a při svých putováních za poznáním, odpočinkem či na zahraniční konferenci vždy nějakou knihovnu navštíví. Fotografie tak zachycují knihovny ze zemí, které již tradičně vnímáme jako knihovnický velmi rozvinuté a nositele dobré praxe (Nizozemsko, Dánsko, Švédsko, Finsko, Německo), nechybí však ani příklady z dalších zemí (Švýcarsko, Itálie, Rakousko, Francie, Španělsko, Belgie, Slovensko, Slovinsko, Polsko). Pestrou paletu exteriérů i interiérů knihoven tak prezentují nejen účelové novostavby, ale i rekonstrukce objektů, které sloužily tak různorodým činnostem, jako jsou banky, nádraží, továrna nebo autodílna s garážemi. Naším přáním je, aby se tento kalendář stal inspirací, jak změnit nabídku knihovnických a informačních služeb, jak pracovat s uživateli a jak využívat i netradičně prostory knihoven.

Národní knihovna ČR, Praha 2019, 55 Kč

Představujeme

Rozhovor s Tomášem Foltýnem, nositelem Medaile Z. V. Tobolky 2019

Medaili Z. V. Tobolky pojmenovanou po významné osobnosti českého knihovnictví první poloviny 20. století jednou ročně uděluje Sdružení knihoven ČR a Nadace knihoven. Laureáti mohou medaili získat v jedné ze dvou kategorií, za významný přínos k rozvoji českého knihovnictví nebo za celoživotní práci v českém knihovnictví.

Mezi nositele Medaile Z. V. Tobolky za významný přínos k rozvoji českého knihovnictví pro rok 2019 se 10. září zařadil Mgr. Tomáš Foltýn z Národní knihovny ČR. Od roku 2007, kdy svůj profesní život spojil s NK ČR, zastával několik funkcí. V současné době je ředitelem Odboru správy fondů NK ČR. Dlouhodobě se mimo jiné věnuje i oblasti digitalizace knihovních fondů a prezentace kulturního dědictví. Je odborným garantem dotačního programu VISK 7 Národní

program digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius a zároveň se podílí na řešení mnoha národních a mezinárodních projektů.

Jaké byly vaše začátky v NK ČR? Jak jste se k práci v knihovně dostal?

To byla spíše náhoda. Během magisterského studia jsem absolvoval studijní pobyt v zahraničí a po návratu z něj jsem díky splněným studijním podmínkám měl na univerzitě volnější režim. Obeslal jsem tedy různé paměťové instituce, například Národní muzeum, Národní galerii a další, za účelem načerpat pracovní zkušenosti. Ozval se mi mimo jiné bývalý ředitel Odboru správy a digitalizace fondů NK ČR Dr. Jiří Polišenský s tím, že hledá pracovníka na novou pozici a zda bych nemohl přijít na pohovor. Tak jednoduše začala moje kariéra v Národní knihovně.

Po přijetí jsem byl zařazen mezi pracovníky Oddělení digitalizace, kde jsem měl v první fázi na starosti vybrané práce spojené s digitální knihovnou Kramerius, komunikaci s dodavateli, přijímání digitálních dat a podobně. No, a pak to šlo rychle. Zhruba po třech měsících jsem dostal na starost velký mezinárodní projekt TELplus, který se zabýval vytvářením kvalitních OCR výstupů a jejich integrací do portálu The European Library. Postupně se pak nabalovaly další a další aktivity, nové výzvy či kontakty na spolupracovníky. S mnoha z nich jsem přitom v pracovním kontaktu dodnes – například se ředitelkou Slovenské národní knihovny Katarínou Krištofovou.

I v současné době se angažujete v řadě projektů. Jakým způsobem se k těm novým dostáváte?

Osobně jsem nyní spíše ve fázi, kdy se společně s mými spolupracovníky snažíme různorodé činnosti sami vymýšlet, než že bychom vhodné projekty vyloženě hledali. Důležité je být v kontaktu s Moravskou zemskou knihovnou,

Knihovnou AV ČR a dalšími institucemi, které dlouhodobě patří mezi špičková knihovnická pracoviště s úžasnými myšlenkami.

Mnohé aktuálně řešené projekty jsou navíc provázány s Konceptí rozvoje knihoven ČR, kde jsou vyjmenovány jednoznačné cíle a vy se tak můžete o tyto definice opírat a takové projekty připravit.

Další inspiraci hledám sám, jako osobnost v reálném světě se snahou vnímat, co se děje. Například problematika elektronizace služeb jde v dnešním světě napříč celou státní správou, takže knihovny nemohou a nesmí zůstat pozadu. Co se týká jednotlivých dílčích témat, tak některé myšlenky mě napadnou samotného, něco jiného zase slyším jako zmínku na konferenci, sociálních sítích, ve společnosti. Často jde například jen o motto, slovo nebo nějakou větu, jež se pak spojí dohromady a funguje to. A pak samozřejmě některé projekty už byly dříve rozpracovány někým jiným, což je třeba případ projektu podávaného na další práci s daty webového archivu NK ČR do NAKI v jedné z dřívějších výzev, který napoprvé neprošel. Text žádosti jsme společně s kolegy po širší diskuzi upravili, zahrnuli jsme i další výzkumnou oblast, navázali spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR a vznikl aktualizovaný projekt, který už přijat byl.

U mezinárodních projektů je pak důležitá komunita zkušených odborníků, která zajišťuje oblast digitalizace po dlouhou dobu. Projekty, na kterých jsme od roku 2007–2009 spolupracovali, dopadly většinou velmi dobře. A když projekty dopadnou dobře, tak se lidé, kteří se na jejich realizaci potkali, zase dají dohromady a připraví něco nového.

Dále bych chtěl dodat, že mnoho činností, které se realizují v prostředí českých knihoven, má velký význam, což tyto vazby ještě dále posiluje a díky tomuto vkladu jsme z hlediska spolupráce uznávanými partnery – v národním i mezinárodním měřítku.

Vášim původním oborem jsou kulturní dějiny, které jste vystudoval. Ovlivňuje Vás zájem o kulturní dějiny ve směřování Vaší práce v NK? Motivuje toto zázemí některé projekty, na nichž se podílíte?

Kulturní dějiny jsou téměř všeobjímající odvětví, které zákonitě zahrnuje velkou potřebu vzdělávat se, tudíž i číst. Do knihoven jsem tak chodil ještě mnohem dříve, než jsem v nich začal pracovat a ano – měl jsem i průkazku do Národní knihovny...

Z hlediska mého studia na Univerzitě Pardubice mě pro mou stávající pracovní pozici jednoznačně obohatilo to, že jako studenti jsme už během studia byli motivováni účastnit se různých projektů, spolupracovat a sami něco vytvářet. Ať už šlo o stipendijní cesty či dílčí výzkumy, kdy jednotliví studenti byli zahrnuti do týmů řešících různé specifické úkoly.

Ale z hlediska přímého využití toho, co jsem se naučil tam, a toho, co dělám nyní v Národní knihovně, je to samozřejmě „jiný svět“.

Inspiruje Vás tedy Váš původní obor v současných aktivitách alespoň částečně?

Inspiruje mě to třeba v tom, že se zvláště v poslední

době snažím aktivně věnovat oblasti tzv. *digital humanities*. V době, kdy jsem studoval první ročník na vysoké škole, jsme na různorodých profesních seminářích byli směřováni zejména na primární výzkum v archivech či muzeích, optimálně přímo na místě.

V dnešní době je možné a moderní využívat digitální data – tedy pokud jsou k dispozici. Otázkou však je, do jaké míry jsou tyto nové možnosti studia na jednotlivých univerzitách v různých oborech aktivně představovány, popisovány různé zdroje či databáze, které v tomto kontextu knihovny nabízejí či zmíněny nové metody, jak s těmi daty pracovat.

Společně s kolegy z Akademie věd či Masarykovy univerzity jsme v nedávné době zorganizovali několik seminářů, některé z nich přímo na vysokoškolských pracovištích, a snažili se studentům i pedagogům ukázat, jaká data jsou v digitálních knihovnách obsažena, jak se v nich dá vyhledávat atd. Studenti většinou reagovali, že tuší o digitálních knihovnách, ale že by je třeba vůbec pro jejich studijní účely nenapadlo dokumenty v digitální knihovně prohledávat fulltextově.

S ohledem na autorský zákon jsou tu samozřejmě stále určité limity zpřístupnění. Moment, kdy se na běžných humanitních oborech budou učit metody strojového zpracování dat, je ještě daleko před námi. Samozřejmě jsou tady světlá místa, kde se tyto metody již učí a tato mezioborovost navázaná na IT dovednosti se aktivně podporuje. I v rámci českého prostředí jsem viděl několik skvělých projektů a výzkumných výstupů, které kombinují možnosti automatického čtení a zpracování dat s nějakou vědní disciplínou, například religionistikou. Stále však stojíme na začátku.

Zmínil jste digital humanities. Co si můžeme pod tím pojmem představit?

Digital humanities je relativně nová vědní disciplína, výzkumný postup, který má díky své šířce v podstatě bezbřehé hranice. V jedné větě jde o využívání digitálních dat při výzkumné práci v humanitních vědách a otevírání možností jejich automatizovaného zpracování. Strojové zpracování přitom může být do budoucna zajímavé i pro komerční sektor. Knihovny digitalizují, mají obrovské penzum dat, včetně dat z vývoje webu, jehož obsah systematicky ukládáme již mnoho let. Například pro výzkum veřejného mínění je to dnes neocenitelný zdroj. Lze sledovat, jak se vyvíjely názory lidí na určitá témata, například na zdravou výživu, výroby a tak dále. Jde o extrémně zajímavá data.

Není autorské právo u digital humanities překážkou v tom, co si může člověk/badatel prohlédnout „z venku“?

Bohužel limity autorsko-právní zde jsou. V případě chráněného obsahu jsou vám v rozumné podobě k dispozici metadata. Nicméně součástí metadat jsou už nyní různé informace, které mohou být v tomto pohledu důležité. Plus máme OCR výstupy, možnosti full-textového prohledávání atd. Z hlediska textových OCR výstupů dokumentů je možné pracovat i se zobrazováním hledaného termínu.

Ale bavme se také o tom, že *digital humanities* nevyužívají jen novodobé digitální dokumenty. Dobrým příkladem je projekt *Manuscriptorium*, který již nyní na svém obsahu

vytváří možnost virtuálních badatelských dílen. A pro lidi, kteří se věnují například středověku či ranému novověku, to může být docela zajímavá alternativa – zejména s ohledem na spolupráci Národní knihovny s Googlem a digitalizaci více než 200 000 volně dostupných svazků a ty jsou všechny volné.

Zároveň je nutné s vědci v digitálních humanitních vědách aktivně komunikovat. Mnohdy není potřeba data vystavit „předzpracovaná“. Své nástroje si část výzkumníků připraví sama. Ale pak tu může být jiná skupina, která chce výzkum realizovat jiným způsobem, ve kterém mohou mít knihovny významnou roli prostředníka či instituce, která naopak potřebné nástroje vyprodukuje. Naším cílem tak je podporovat maximální možnou otevřenost dat, automatizované zpracování dat a jejich vzájemné propojování.

Čekají tedy knihovny ve spojení se zmíněnými možnostmi světlé zítřky?

Záleží, s čím se chcete měřit. Chceme-li se měřit s paměťovými institucemi, tak z hlediska GLAM sektoru, kde jsou zastoupeny galerie, knihovny, archivy, muzea, případně další paměťové instituce, tak knihovny jsou dlouhodobě na špičce. Standardizace, možnost výměny dat, zveřejnění různých autoritních bází atd., je v knihovnách dle mého názoru jednoznačně nejdál. V optimálním případě jsou mezi různými institucemi spojovací můstky, například v případě zpracování národních autorit. Ve srovnání s paměťovými institucemi jsou na tom knihovny dobře i z hlediska svých dalších funkcí. Kupříkladu to, co nabízejí v rámci sekundárního vzdělávání, prostorů, diskuzních fór, otevřenosti institucí pro každého, je jedinečné. Možnost vypít si v knihovně dobrou kávu a lehnout si tam doslova na záda, někam do volného prostoru, je úžasná a sám jsem si tento prožitek během návštěv různých českých i zahraničních knihoven dopřál.

Když Vaši otázku promítnu do celospolečenského prostředí, například do oblasti technologického vývoje, tak knihovny zjevně nebudou nikdy v takovém postavení, aby vývoj určovaly. Maximálně budeme moci sledovat trendy, které jsou ve společnosti aktuální a tento vývoj reflektovat. Vždycky ale bude třeba hledat kompromis mezi tím, co máme ještě stíhat, a co všechno stíhat nemáme. Do čeho máme jít, do čeho nemáme jít a říct si, co je ještě důležité, v mém případě pro Národní knihovnu, a co už je za hranou realizovatelného. Stejná otázka stojí před městskými knihovnami, vědeckými knihovnami apod. Najít nějaký univerzální recept na fungování každé knihovny jako takové asi nelze.

Uvedu jeden konkrétní případ – v USA hojně diskutovaný termín *bookless library* – knihovna bez knih, jenž je v podstatě jen otevřeným prostorem pro využití času. Knihy jsou v takové knihovně v podstatě jen vedlejší efekt, pokud tam vůbec jsou. Jejich návštěvníci je využívají pro jiné účely, s jinými očekáváními – a – funguje to.

Na druhou stranu si vezměme stavby velkých knihoven národního typu např. nové Národní knihovny v Lotyšsku, Národní knihovny v Řecku či naplánované stavby Národní knihovny v Izraeli. Tyto budovy jsou koncipované jako otevřený prostor pro různé aktivity, ale zároveň je v nich stále

zastoupen výraznou měrou knižní fond. Jsou to budovy, na které jsou obyvatelé hrdí, a v ten moment jsou ochotni podílet se na jejich fungování velkou osobní angažovaností. Příklad – v Lotyšsku byl během stěhování fondu ze staré do nové budovy skutečně živý lidský řetěz a mnoho lidí se s novou budovou identifikovalo ještě dříve, než byla formálně otevřena. Dále tu byla možnost přinést do nové budovy svou knihu, nechat ji uložit v proskleném skladu nad hlavami všech návštěvníků a ponechat ji tak obdivu veřejnosti. Takové národní obrození na druhou. Takže ten potenciál tady pořád je.

Nevím, jestli se může něco podobného stát v České republice, ale spousta lidí v dnešní době dělá různé věci jen kvůli tomu, že se pro ně nadchnou, tak chci věřit, že se něčeho podobného dočkám i u nás.

Je vidět, že Vám nadšení a motivace zatím našťěstí nechybí.

Ano – snažím se to mít v sobě vnitřně vyřešené. Pracuji v knihovně, která funguje mnoho desítek let, v instituci, jíž spousta vzdělaných lidí dala doslova celý svůj profesní a mnohdy soukromý život, protože to vnímali jako poslání. Lze to přenést do současné generace? Chcete profesně žít s tím, že se nemůžete podívat do očí lidem, jakými jsou například Dr. Vít Richter a říct, že prostě neděláte všechno pro to, aby knihovna fungovala? Já ne, a takových lidí znám v Národní knihovně našťěstí stále dost, byť pro některé kolegy a kolegyně je práce v Národní knihovně pouze „další práce“.

A nejspíše Vás na úplném počátku dokázal správně nadchnout Dr. Polišenský, který Vám ostatně při svém odchodu předal Odbor správy fondů. Stejně jako Vy i on byl odborným garantem řady projektů, zejména spojených s digitalizací.

PhDr. Polišenský v Národní knihovně pracoval více než 30 let a mnoho činností, u jejichž zrodu stál, funguje dodnes. Jako typický příklad může sloužit počátek dotačních programů VISK po roce 2000, dotačního mechanismu, který funguje dodnes. Ano, VISKy se průběžně modifikují, podporují se jiné aktivity, nicméně z hlediska dlouhodobé perspektivy jde o dotační program, který funguje skoro dvacet let bez toho, že by byl přímo ohrožen zrušením, neboť je součástí oficiální státní dotační politiky. To by ale nešlo bez toho, že program VISK byl dobře vymyšlen od samotného počátku a odborní pracovníci, kteří se jednotlivým činnostem věnují, se je stále snaží někam posunovat.

Děkujeme za rozhovor. A pokud můžeme přidat ještě jednu otázku... Dokázal byste několika slovy popsat cíl svého působení v NK?

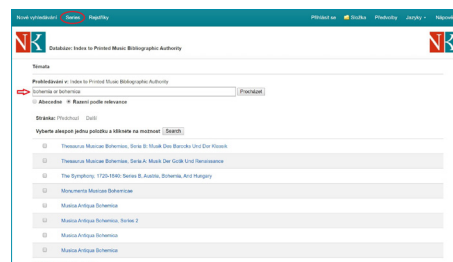
Můj cíl je, abych se za svého působení v knihovně či v knihovnictví vůbec dožil toho, že Národní knihovna ČR bude disponovat novou moderní budovou, na kterou budu jako občan České republiky, kulturně smýšlející člověk a liberální demokrat patřičně pyšný.

Index to Printed Music s řadou užitečných funkcí

Václav Kapsa

V květnovém čísle e-zpravodaje NK ČR jsme v článku *Dvě nové hudební databáze v nabídce NK ČR* stručně představili **Index to Printed Music** a při té příležitosti informovali rovněž o chystaném vylepšení databáze, které avizovali její noví provozovatelé, společnost EBSCO a organizace RILM (Répertoire International de Littérature Musicale). K onomu vylepšení nyní došlo a cílem tohoto textu je představit nové funkce dotyčné databáze. Nejdříve ale připomeňme, k čemu vlastně *Index to Printed Music* slouží, neboť z názvu by to všem čtenářům nemuselo být hned zřejmé.

Tiskem vydávané hudebniny, tedy notové záznamy, lze velmi nahrubo dělit na dvě skupiny, totiž na čistě praktická vydání (jako jsou například školy hry na nástroj, instruktivní literatura, provozovací materiály atd.) a na vydání sledující ještě jiné cíle, například postižení určitého repertoáru či tvorby jednoho skladatele; do této druhé skupiny patří například souborná vydání, vydání hudebních památek, faksimile hudebních pramenů, ale i jiné typy edic. Tato vydání bývají často organizována v edičních řadách a jednotlivé svazky těchto řad mnohdy obsahují více skladeb. Samostatnou kategorií pak představují antologie skladeb doprovázející například některá pojednání dějin hudby.

Index to Printed Music – ukázka stránky

Například v ediční řadě *The Symphony, 1720–1840: series B, Austria, Bohemia, and Hungary* vyšlo celkem třináct svazků. V knihovním katalogu nalezneme tyto svazky podle jejich titulů a dobereme se i názvu edice, ale obvykle již nenalezneme záznamy všech 136 skladeb různých autorů, které jsou v těchto svazcích obsaženy. *Index to Printed Music* (IPM) přinesl analytický rozpis těchto vydání, umožnil jejich prohledávání na úrovni jednotlivých hudebních děl a nahradil tak řadu nejrůznějších dosud nezbytných tištěných bibliografických pomůcek. Jiný příklad: zkuste v katalogu knihovny najít tištěné vydání Seikilovy písně. Nemáte? IPM vám ukáže, jaké tituly je třeba hledat.

Nová verze IPM přináší autoritní záznamy jednotlivých edičních řad, což umožňuje snadno získat přehled o celé edici. Rejstřík edičních řad je možno otevřít pomocí tlačítka **Series** na horní liště vlevo (viz obrázek), a velice užitečné je, že je možno řadit jej nejenom podle abecedy, ale i podle relevance: na obrázku tak vidíme ediční řady, jejichž název obsahuje slovo *bohemia* nebo *bohemica*. Po rozkliknutí autoritního záznamu nebo při jakémkoli jiném vyhledávání získáme současně záznamy děl i svazků vydaných v edici, či obsahujících vyhledávaný termín. V rozšířeném vyhledá-

vání však lze jednoduše omezit vyhledávání na záznamy jednotlivých děl vložením kódu **PM**, nebo na záznamy vydaných titulů vložením kódu **CW** do druhého vyhledávacího okénka. Všechny záznamy jsou přitom vzájemně prolínkové, ze záznamu díla se tak lze jednoduše dostat do záznamu svazku, v němž je obsaženo, a naopak ze záznamu svazku lze jednoduše získat všechny záznamy v něm vydaných děl.

Poslední novou funkcionalitou, kterou bych rád zmínil, jsou hypertextové odkazy na tituly volně dostupné online v různých externích digitálních knihovnách, které se zatím sporadicky vyskytují u záznamů nejstarších edic. Jako každý jiný zdroj má i tato databáze své limity, odvíjející se mimo jiné od jazykových schopností jejích zpracovatelů: co mám na mysli, bude zřejmě při prohlížení výsledků dotazu *Svatý Václav*. Přes nezdárka se vyskytující chyby však možnost prohledat ač nedokonalé analytické rozpisy Pohankových *Dějin české hudby v příkladech*, Černého *Historické antologie hudby v českých zemích*, ale i desítek jiných podobných antologií, má svoji nezpochybnitelnou hodnotu.

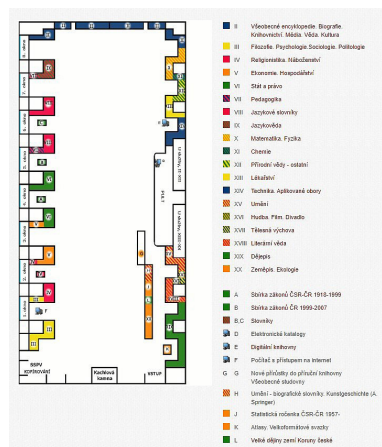
Studovny a jejich příruční knihovny na webových stránkách

Eva Němcová

Novodobé knihovní fondy (tzn. dokumenty vydané po roce 1801) jsou v NK ČR již tradičně v největší míře zpřístupňovány ve třech studovnách umístěných v přízemí Klementina – ve Všeobecné studovně, Studovně společenských a přírodních věd a ve Studovně vědeckých pracovníků. Všechny zmiňované studovny se v mnohém podobají, v mnohém se ale i liší. A právě na specifika jednotlivých studoven upozorňují jejich webové stránky (odkaz viz níže). Konkrétně je možné se z těchto stránek dozvědět, komu je vybraná studovna určena, kdy je otevřena pro veřejnost a jaké služby jsou zde poskytovány.

Jeden z podstatných bodů webových stránek studoven rovněž upozorňuje na fakt, že součástí zmiňovaných studoven jsou i příruční knihovny. Tyto příruční knihovny jsou v současné době vzhledem k rozdílné historii uspořádány v každé studovně podle vlastního systematického třídění.

Nedílnou součástí informace o příruční knihovně konkrétní studovny je proto vždy i odkaz na její systematické třídění. Prostřednictvím tohoto odkazu lze získat na jedné straně informace o systematickém třídění samotném, na druhé straně je k dispozici i prostorové schéma, jak je příslušná příruční knihovna rozmístěna v dané studovně (netýká

Systematické třídění Všeobecné studovny NK ČR

se Studovny vědeckých pracovníků z důvodu přehlednosti prostoru).

Systematické třídění studoven rozděluje universum lidského poznání do jednotlivých tříd a podtříd. Na první webové stránce odkazující na systematické třídění je proto možné nalézt nejprve přehled základních tříd, které jsou zároveň aktivními odkazy na podtřídy dané třídy. Tyto podtřídy poté přímo odkazují na záznamy knih zařazených do konkrétních příručních knihoven v online katalogu NK ČR z jasně vymezeného úseku lidského poznání. Po otevření odkazu „Exempláře“ se zobrazí stránka s nadpisem „Knihovní jednotky“. Zde lze nalézt značku studovny, pod kterou je titul ve studovně zařazen (viz obrázek níže), a následně danou publikaci samostatně vyhledat na polici v příslušné studovně nebo si ji vyžádat u služby.

Půjč. do	Poř. Svazek	Množnost	Dílčí knihovna	Další info	Značka stud.	Pozn.
Datová	-	ve studovně	VŠEOBECNÁ STUDOVNA	velký výřez	IMO XIX CH 420	
Datová	-	archivní exemplář	NÁRODNÍ KONZERVAČNÍ FOND	střed		
Chybějící	-	do studovny	SKLAD KLEMENTINUM 3	střed		

Výše popsaný způsob vyhledávání nabízí přímý přístup ke knihovním jednotkám zařazeným do příruční knihovny konkrétní studovny. V případě, že předmětem zájmu není příruční knihovna jedné studovny, ale knihovní jednotky zařazené do příručních knihoven NK ČR obecně, lze pro vyhledávání využít jednu z dílčích databází online katalogu NK ČR, a to je databáze „Dokumenty dostupné ve studovnách“. Výsledkem vyhledávání v této databázi jsou pak jednotky, které jsou uživatelům dostupné prezenčně okamžitě po celou provozní dobu té či oné studovny NK ČR (s výjimkou, kdy je jednotka momentálně užívána jiným uživatelem).

Příruční knihovny všech studoven NK ČR jsou dlouhodobě budovány a spravovány s velkým úsilím nabídnout uživatelům maximální podporu při jejich studiu. Pro knihovníky samotné představuje práce na příručních knihovnách jednu z významných možností, jak se stát uživatelům skutečnými partnery. A uživatelé mohou být partnery knihovníkům, neboť i oni mohou navrhnout publikace, které zařadit do příručních knihoven. K tomu je vybízí mj. jeden z aktivních odkazů na webových stránkách Všeobecné studovny: <https://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/studovny>

Webarchiv na konferenci Digital Humanities v Budapešti

Marie Haškovcová

V Budapešti se od 25. 9. do 27. 9. konal druhý ročník mezinárodní konference **DH BUDAPEST 2019** zaměřené na oblast digital humanities, tedy na oblast výzkumu propojující humanitní obory s výpočetní technikou. Pořádalo ji Centre for Digital Humanities z Eötvös Loránd University v Budapešti (ELTE.DH) ve spolupráci s projektem COST (European Cooperation in Science and Technology) a vý-

zkumnou infrastrukturou DARIAH Central European Hub. Tento interdisciplinární obor se zaměřuje na metody pro textovou či kvantitativní analýzu velkých souborů, zahrnuje i vývoj databází a informačních systémů a zpřístupňování digitálních dokumentů. Zatímco v loňském roce se konference snažila prozkoumat současný stav oboru digital humanities, letošní ročník se soustředil na oblast tzv. distant reading – použití výpočetních metod pro analýzy velkých souborů textů. Konference zahrnovala řadu zajímavých příspěvků vztahujících se například k budování korpusu pomocí značkovacích jazyků, stylometrii nebo práci s kvantitativními metodami a statistickými modely v oblasti literární vědy a historie. Nechybělo ani několik českých projektů (podrobněji viz [anotace projektů](#)).

Součástí konference byla i panelová diskuse věnující se oblasti archivace webu, kde měla vedle maďarské a nizozemské národní knihovny a centra ELTE.DH zastoupení i Národní knihovna ČR. Zúčastnili se jí: Márton Németh (National Széchényi Library), Marie Haškovcová (Národní knihovna ČR), Kees Tszszelzsky (KB Dutch National Library) a Balázs Indig (ELTE.DH). Diskusi uvedl Gábor Palkó (ELTE.DH, ředitel programového výboru konference), o archivaci webu hovořil jako o zásadním podtématu oboru digital humanities. Blok moderoval Márton Németh a ve svém úvodním příspěvku nabídl pohled na archivaci webu v širším kontextu, přiblížil i některé současné aktivity maďarské národní knihovny v této oblasti. Následoval příspěvek zaměřený na kurátorské přístupy budování českého webového archivu ([Webarchivu](#)) s důrazem na tematické kolekce a na příklady spolupráce s badatelskými komunitami a dalšími institucemi. Ukázal tak na konkrétním příkladu národního archivu principy zmiňované v úvodu Mártonem Némethem. Prezentace Keese Tszszelzskyho se zaměřila na specifickou oblast zájmu nizozemské národní knihovny související s uchováním online dědictví, které se vztahuje k Fríské komunitě, a také na potenciál užití této kolekce zdrojů pro další výzkum. V posledním a více technicky zaměřeném příspěvku Balázs Indig promluvil o archivačních aktivitách centra ELTE.DH a o sklizení online obsahu pro vědecké záměry. Následná diskuse s publikem se věnovala tématům týkajícím se například technických aspektů archivace, edukativních aktivit nebo problematiky GDPR.

Oblast archivace webu a možnosti dalšího užití archivních dat, zejména pak práce s tzv. velkými daty (big data), patří k progresivním tématům, která nejen v oblasti digital humanities nabývají na stále větším významu.

Z prezentace Keese Tszszelzskyho

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník?

Jonathan Petropoulos: *Umělci za Hitlera: Kolaborace a snaha o sebezáchovu v nacistickém Německu*

Jan Lukavec

„Vidíme výbuchy šílenství, drzosti, špatné práce a degenerace všude kolem nás.“ I tato slova doprovázela výstavu nazvanou Zvrhlé umění, na níž nacisté roku 1937 shromáždili rozličná díla moderního umění, která považovali za nenárodní, ať už jejich tvůrci patřili k jakémukoli tehdejšímu směru: expresionismu, surrealismu, dadaismu, kubismu či fauvismu. Tato spektakulární akce je známá a dnes se o ní žáci dozvědí i z učebnic. Možná je ale proslulá až příliš, takže z obecného povědomí poněkud vytlačila to, že postoj nacistů k modernímu umění nebyl tak jednoznačně odmítavý, jak by se z této kampaně mohlo jevit.

O vyváženější a odstíněnější pohled se pokouší kniha *Umělci za Hitlera: Kolaborace a snaha o sebezáchovu v nacistickém Německu* (*Artists Under Hitler: Collaboration and Survival in Nazi Germany*. Přel. **Anna Mitchell**, Academia, Praha, 2019, 431 s.). Jejím autorem je americký historik **Jonathan Petropoulos** (nar. 1961), který se tématu věnuje soustavně a napsal o něm už několik knih. Ukazuje v ní, že vztah modernistů k nacismu byl oboustranně komplikovaný. Sám Hitler se sice „nikdy nenaučil docenit modernistickou kulturu, neboť vyrostl v Linci na rakouském maloměstě a byly mu blízké spíše tradičnější historizující styly“, jiní nacističtí pohlaví ji ale hlavně v době po uchopení moci nesměle podporovali (a díla například některých expresionistů vlastnili ve svých domácnostech). Když kupříkladu Hitler vyjádřil svůj nesouhlas s jedním akvarelem Emila Noldeho v Goebbelsově domě, byl obraz odstraněn. Goebbels si ovšem nadále „některá modernistická díla, například Barlachovy sochy, ponechal ve své soukromé sbírce“.

Vlivná výtvarná škola Bauhaus sice byla vystavena politickému pronásledování už před rokem 1933, kdy musela být uzavřena, to však nacistům nebránilo v tom, aby se produkty podle návrhů Bauhausu prodávaly po celou dobu třetí říše. A jeden ze studentů této školy, Franz Ehrlich, paradoxně navrhl brány koncentračního tábora Buchenwald – sám v něm pak byl od roku 1935 vězněn. V tomto směru tedy nacisté někdy postupovali až překvapivě pragmaticky. Göring prý prohlásil: „Vždy je jednodušší vyrobit dobrého nacionálního socialistu z umělce než udělat skvělého umělce z podřadného člena strany.“ Autor to komentuje tak, že nacisté potřebovali „kulturní dělníky“ všeho druhu, aby mohlo dojít k úspěšné indoktrinaci a vytvoření okouzlující fasády třetí říše.

Skutečnost, že nový režim bude určité druhy umění štědře podporovat, se mnozí tvůrci snažili využít: někteří mu sloužili nebo jím byli akceptováni dlouhodobě (Richard Strauss, Leni Riefenstahlová, Albert Speer), u dalších „námluvy“ selhaly (Walter Gropius, Paul Hindemith, Gottfried Benn, Ernst Barlach, Emil Nolde – dílům posledních dvou se dostalo té „cti“, že byla vystavena na zmíněné výstavě Entartete Kunst). Každému ze zmíněných umělců je

v knize věnována samostatná kapitola, která jejich jednání vysvětluje nejrůznějšími faktory, jako byly kariérismus, politická naivita, ale také arogance. To je podle autora případ zvláště skladatele Hindemitha, který prý coby pedagog vystupoval jako autokrat a později se údajně i „na Yale choval i k těm nejnadanějším a nejlepším studentům, jako kdyby byli pouzí začátečníci“. Jak to ale souvisí s tím, že hudebník doufal v přijetí ze strany nacistů, zdali byl například „autoritářskou osobností“ v pojetí **T. W. Adorna**, což by jej mohlo predisponovat k fašistické názorové orientaci, autor nevysvětluje.

V závěru autor ještě rekapituluje vznik poválečné legendy o „hodných“ a poctivých antinacisticky smýšlejících představitelích moderní kultury. Podle Petropoulosa bylo v zájmu většiny vytvořit iluzi „použitelné minulosti“. Vytváření legend o „dobrých“ modernistech zapadalo do širšího fenoménu, spočívajícího v zatajování problematické minulosti těch, kteří mohli být za studené války užiteční, jako byli vědci vyvíjející rakety, zpravodajští agenti, ale i ministři kabinetu západoněmeckého kancléře Adenauera. Kupříkladu pojmenování mnichovských ulic, náměstí a parků po Richardu Straussovi a jeho operách vyvolávalo pozitivní asociace – je ovšem nejisté, „kolik lidí je informováno o jeho funkci prezidenta říšské hudební komory“ v době třetí říše. A v dnešní době zase Evropská unie pojmenovala přední cenu za architekturu po Miesovi van der Rohe – „tato pocta přitom zřejmě nevyvolala žádnou diskusi, natožpak kontroverzi“, hodnotí kriticky autor.

Až v osmdesátých a devadesátých letech dochází postupně k posunu, který souvisel s obecnějším přehodnocováním například chování Rakušanů po anšlusu. Více poznatků vychází na světlo také díky otevírání archivů, „získání přístupu k těmto dokumentům bylo klíčem k přehodnocení kulturní historie třetí říše“. Autorovi přitom nejde o snižování hodnoty uměleckých děl daných tvůrců, ale o nezaujatý pohled na jejich chování, i když je otázka, jestli zvláště na umělce z druhé skupiny, kteří se snažili „kolaborovat“ velmi krátce a přechodně, není místy příliš přísný.

Petropoulos v úvodu své knihy deklaruje, že vychází „z poměrně širokého pojetí moderny“, což je ovšem řečeno ještě poměrně mírně. Mezi představitele moderny, kteří se snažili vyjít s nacisty, zařazuje totiž i filozofa **Martina Heideggera** nebo skladatele **Carla Orffa**, což vsutku nebývá zvykem. Na druhou stranu je autorovo pojetí moderny tak vágní, že ať napíše cokoli, může to být pravda. Třeba že „mnozí modernisté a nacionální socialisté sdíleli víru v moc iracionálních instinktů. Starší generace modernistů se snažila začít čerpat z dionýských sil – z divokých, instinktivních a animalistických aspektů lidskosti, které hrály roli ve vznešeném umění“. V tom se nemýlí, a pokud by chtěl někdo moderní směry redukovat jen na racionalistický funkcionalismus a konstruktivismus, citované řádky mohou jeho názor poupravit a rozšířit.

Pokud přitom Petropoulosova tvrzení zasadíme do obecnějšího, mezinárodního kontextu, nebudou se už zdát tak překvapivá. Anglista **Martin Hilský** již před lety konstatoval, že „postoje předních angloamerických modernistů, především **Ezry Pounda**, **Williama Butlera Yeatse** a **T. S. Eliota**, vedly mnohé britské a americké kritiky k závěru, že existuje

vnitřní pouto mezi modernismem a fašismem. V případě komunismu byla podpora ze strany modernistů ještě výraznější. Vlivný teoretik umění a filozof **Boris Groys** přišel ve svém spisu *Gesamtkunstwerk Stalin* (česky Akademie výtvarných umění v Praze, Vědecko-výzkumné pracoviště, Praha, 2010) s provokativní myšlenkou, že „stalinská doba fakticky uskutečnila sen avantgardy, tj. uspořádat celý společenský život podle celkového uměleckého plánu“. Odpovědnost za realizaci projektu přitom musela v určité fázi přejít od umělce k politickému vůdci. Groys upozorňuje, že zatímco moderní umělec byl demiurgem svého individuálního světa, v Rusku a nacistickém Německu to byli diktátoři, kdo chtěli masově vytvářet nový svět, a to ve skutečnosti. Podle Groyse není náhodou, že „řada surrealistů přešla do tábora socialistického realismu nebo fašismu, nebo že **Salvador Dalí** projevoval velký zájem o postavy Lenina, Stalina a Hitlera“. (I za oslavu hitlerovského fašismu chtěl **André Breton** Dalího vyloučit ze surrealistické skupiny – malíř se hájil slovy, že „se díval na Hitlera jako na integrálního masochistu, posedlého utkvělou myšlenkou rozpoutat válku, aby ji mohl hrdinsky prohrát“.) I když jsou v knize jména jako **Céline**, **Marinetti** či **Pound** okrajově zmíněna, celkově Petropoulos tyto širší souvislosti trochu pomíjí (třeba o Dalím píše jako o umělci z tohoto hlediska zcela „neproblematickém“), což mu brání v komplexnějším zhodnocení vztahu moderního umění a totalitních režimů 20. století.

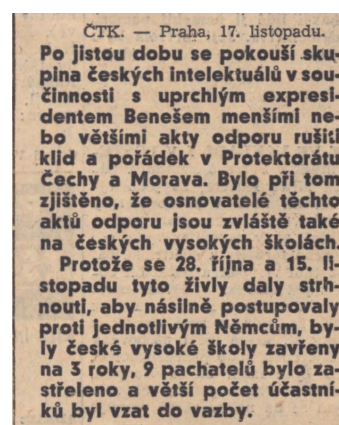
Pokud ale člověk hledá univerzální důkazy pro to, že i umělci jsou jen lidé s hmotnými zájmy, jejichž politické preference mohou být někdy podivné, najde v knize množství materiálu. I když kvůli tomu se nemusí vracet do minulého století, příkladů typu Gerard Depardieu a Jarek Nohavica najde dostatek i v současnosti.

17. listopad 1939

Karolína Košťálová

Letošní rok je věnován připomínce 30 let starých událostí, které výrazně proměnily život obyvatel střední Evropy. Pro Československo je v tomto spojení symbolickým datem 17. listopad 1989. Den, kdy začala sametová revoluce, které v průběhu roku předcházela řada jiných akcí, jež přispěly k vývoji událostí na sklonku roku 1989.

17. listopad bývá s ohledem na události z října a listopadu 1939 a osobu Jana Opletala označován také jako Mezinárodní den studentstva. Opletalovu památku chtěla uctít i povolená studentská manifestace, která začala 17. 11. 1989 na pražském Albertově a skončila na Národní třídě. Připomeňme si tedy historii a význam 17. listopadu 1939.

Informace v dobovém tisku

Sedm měsíců po vzniku Protektorátu Čechy a Morava došlo 28. října 1939 v Praze k první masové protiněmecké demonstraci. Při střetu s německou policií byl zastřelen dělník Václav Sedláček a těžce zraněn student medicíny Jan Opletal. Ten následkům svých zranění 11. listopadu 1939 podlehl. Během Opletalova pohřbu došlo 15. listopadu 1939 k další manifestaci studentů vysokých škol a obyvatelstva proti německým okupantům. O dva dny později, 17. 11. 1939, přepadly oddíly SS a německé policie vysokoškolské koleje v Praze, Brně a Příbrami. Nacisté zavraždili všech deset vysokých škol, devět studentských předáků bylo bez soudu popraveno. Na 1200 studentů Němci deportovali do koncentračních táborů, poslední z nich se vrátili až v roce 1942.

V dobovém tisku zmínky o těchto událostech z přelomu října a listopadu 1939 nenajdeme. Pouze 18. listopadu 1939 deníky otiskly lakonické oznámení ČTK. Vysoké školy se studentům otevřely až po skončení války. A za dalších 50 let se 17. listopad stal znovu dnem, který měnil dějiny...

Pohádková Popelka v Ptejte se knihovny

Dotaz:

Prosím, nevíte, jestli je možné zjistit, jaké bylo skutečné Popelčino jméno?

V knížce Malý špalíček pohádek od Hrubína a Trnky (1987) je například napsáno, že „ji Adlina a Amina nikdy nepojmenovaly jejím vlastním jménem“. Tak jsme se nad tím pozastavili a dumali, jak se ta Popelka vlastně jmenovala.

Odpověď:

Většina pohádek je rozšířena celoevropsky, často i celosvětově a má totožné motivy. Liší se hlavně jmény hlavních hrdinů a geografickými prvky.

Popelka je hlavní hrdinka stejnojmenné pohádky (německy Aschenputtel nebo Aschenbrödel) bratří Grimmů, která je v českých zemích známa i pod alternativním názvem O Popelce, jak její příběh ve svém zpracování nazvala Božena Němcová.

„Verze známá v Německu, tak jak ji zachytili bratři Grimmové, či u nás je obohacená o tři kouzelné oříšky, v nichž se ukrývají šaty, a ptáčky pomáhající přebírat hrách a čočku. Přestože se tyto pohádky lokálně liší, jde stále o jeden pohádkový příběh,“ vysvětluje Petr Janeček z Etnografického oddělení Národního muzea.

„Pohádka o Popelce zřejmě pochází z Číny a první záznamy o ní jsou již z 10. století. Právě z Číny, kde se narozeným děvčátkům pevně stahovaly nožky tak, aby jim nevyrostly a aby i v dospělosti zůstaly co nejmenší, vzešel motiv malého střevíčku, který obula jen nejkrásnější dívka, tedy ta, co měla nejmenší nožku – Yeh-hsien, naše Popelka. Ve francouzské verzi, která je rozšířená v západní Evropě, má pohádka mnoho kouzelných motivů – kmotra víla promění dýni v kočár, myši v lokaje a podobně.“

Žádné z těchto vyprávění se ale nezmiňuje o pravém jménu Popelky, z čehož vyplývá, že ani nebylo nikdy známo.

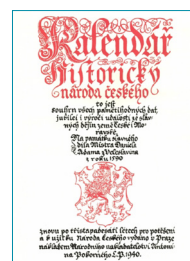
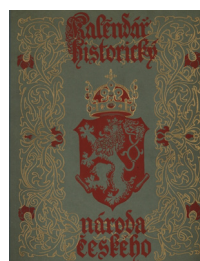
(Celý dotaz a odpověď můžete nalézt v Archivu služby

Ptejte se knihovny:

<https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/popelka>

Historické události z let končících devítkou v Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína ve vydání z roku 1940 Výběr událostí zaznamenaných k měsícům listopad a prosinec

Hana Vajnerová

Titulní list Historického kalendáře

4. listopadu

L. P. 1419 počátek pronásledování Husitů na Horách Kutných, po Oustských, jež Petr ze Šternberka toho dne byl zajal a do Hory dovedl, mnoho set vyznavačů kalicha, kněží i laiků, svrženo do šachet. Děkan horský, kněz Matouš Hradecký napočítal jich 5.496.

L. P. 1619 korunován byl v katedrále sv. Víta na království české falckrabě **Fridrich V., kurfiršt saský**. Obřad korunovační po protestantsku vykonal administrátor Jiří Dikast spolu s bratrským seniorem Cyrilem. Byla to nejpodivnější z korunovacích českých, při níž starý řád Karla IV. přizpůsoben byl kalvínskému smýšlení královi. Raženy pamětní mince, avšak obvyklým způsobem lidu rozdávány nebyly. Fridrich Falcký nastoupil panování ve Falci roku 1610, po dvou letech oddán s Alžbětou, dcerou Jakuba I. Anglického. Byl postaven v čelo protestantské unie v Říši. Od protestantských stavů českých zvolen za krále českého, vládl v Čechách až do bitvy na Bílé Hoře, ale nazítří po ní navždy opustil Prahu i království.

7. listopad

L. P. 1739 zima velká nastala, která ustavičně trvala až do Velkonocí 1720. Přes tu zimu pro nedostatek píce zahynulo v Čechách přes 112.000 ovčích dobytka.

19. listopad

L. P. 1449 na den sv. Alžběty, umřela paní **Kunhuta, aneb Kuňka ze Šternberka**, první manželka pana Jiřího z Kunštátu a z Poděbrad, potom krále českého. Pochována v kostele poděbradském. Byla chudých máti a milovala všecko dobré.

30. listopad

L. P. 1349 na den sv. Ondřeje ubrus, na němž Kristus Pán nejposléze večeřeti ráčil, od Karla V., krále uherského, císaři Karlovi IV. poslaný, do Prahy přivezen.

L. P. 1539 strhlo se povětří a z toho potom náramně veliký sních spadl, až ouvozy a doly po cestách zavál, takže kteříž do Mejta Vysokého na jarmark jeli, vozů v sněhu nechati musili a lidé, na cestách pro závěti zbloudivše, v sněžích zvázli a zemřeli, a ti teprvá nalezeni, když sních sešel. Na den sv. Mikuláše přišlo náhlé rozjižení a povodeň veliká, kteráž onde i onde mnohé škody z dělala.

2. prosince

L. P. 1809 zemřel v Praze český buditel a literární historik **František Faustín Procházka**. Narozen v Nové Pace, vstoupil do řádu pavlánského, dosáhl hodností akademických a působil jako kazatel a učitel pražských gymnasií. Spolu s F. Durychem vydal v letech 1778-1780 celou Biblii českou, v níž text katolické Vulgaty podán jazykem starých českých biblí utrakvistických a bratrských. Vydával i cenné knihy písemnictví staročeského, např. Kroniku Dalimilovu či Pulkavovu.

6. prosince

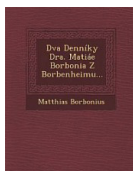
L. P. 1399 na den sv. Mikuláše, v hodinu 4. na noc, shořela světnice radní v rathouze Starého Města pražského s mnohými privilegií, svobodami, listy potřebnými a s zbrojí. Tím ohněm stalo se škody více než za 40.000.

8. prosince

L. P. 1369 zemřel v Praze slavný německý kazatel a jeden první z předchůdců Husových, **Konrád Waldhauser**. Narozen v Rakousích, vstoupil do řádu kanovníků augustiniánů a do Prahy přišel po Velikénoci 1363 a téhož roku dne 29. září, zahájil kazatelskou činnost v chrámě sv. Havla, odkud pro množství posluchačů přešel do Týna. Waldhauser byl oblíben u lidu i vrchnosti světské a církevní a zůstavil mnoho spisů latinských.

16. prosince

L. P. 1629 zemřel v Toruni český učenec a básník **Matyáš Borbonius z Borbenhaymu**. Vynikl jako básník latinský i jako zemský lékař za vlády Rudolfa II. Účastnil se porad o zvelebení učené Karlova. Po bělohorské bitvě byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i statků, ale obdržev milost byl vězněn, později hlídán, až 1622 docela uvolněn. Nechtěje přistoupiti ke straně pod jednou, odešel 1627 do Žitavy a později do Toruně, kde byl lékařem knížete Vladislava, později krále.

29. prosince

L. P. 1859 se narodil v Praze český hudební skladatel **Josef Bohuslav Foerster**. Syn církevního komponisty studoval na technice, ale na varhanické škole u Skuherského se

rozhodl plně se věnovati hudbě. Působil jako varhaník u sv. Vojtěcha a u P. Marie Sněžné v Praze, od r. 1884 byl hudebním referentem Národních listů. Roku 1888 pojal za choť primadonu Národního divadla Lautererovou. První jeho zpěvohrou byla Debora, po ní následovaly další. Komponoval též na texty epických básní, např. Oráč či Velké širé rodné lány. Z ostatních skladeb jmenujme např. Stabat Mater. Velký význam v jeho tvorbě mají skladby náboženské.

31. prosince

L. P. 1909 zemřel v Meranu český průmyslník a mecenáš **Vojtěch svobodný pán Lanna**. Syn podnikatele staveb a strůjce řetězového mostu pražského Vojtěcha Lanny, pokračoval v díle otcově a zvelebil jeho stavitelskou firmu, jež později přeměněna na akciovou společnost. Lanna zvolen roku 1891 doživotním členem panské sněmovny, povýšen do stavu rytířského a roku 1907 do panského. Člen výboru Společnosti vlasteneckých přátel umění a Krasoumné jednoty zachránil množství kulturních památek a vybudoval znamenité sbírky rytin, drobné skulptury, majoliky, keramiky a skla, které většinou uloženy v Umělecko-průmyslovém museu pražském.

Zveme vás**VÝSTAVY V PŘÍZEMÍ** (vchod A)

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma)

**Ad mandatum domini regis:
z královské kanceláře a knihovny Václava IV.
do 16. 11. / po-so 9.00–19.00**

Výstava k 600. výročí úmrtí římského a českého krále Václava IV. představuje faksimile listin, pečeti a rukopisů spojených s osobou Václava IV. V Národní knihovně bude přístupná do 16. 11.

Nebeský žebřík

**Pozdně středověké modlitební knihy
ze sbírek Národní knihovny ČR**

23. 10. – 7. 1. 2020 / po-so 9.00–19.00

Výstava představuje zajímavou část historických knižních sbírek Národní knihovny. Na vybraném segmentu bohatě iluminovaných modlitebních knih je dokumentován proces jejich vzniku i přechod k tištěné knize jako novému médiu.

Mimořádná výstava originálů modlitebních knih v Zrcadlové kapli

22. – 23. 11. / 10.00–18.00

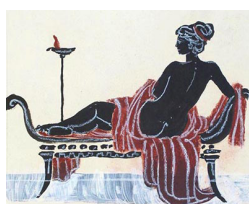
Vstup zdarma

V rámci výstavy „Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR“ se nabízí výjimečná příležitost seznámit se s kolekcí originálů z fondů NK ČR – se sedmi rukopisy a jedním tiskem, které jsou na výstavě zmíněny.

Arnošt Paderlík 100 let

27. 11. – 25. 1. 2020 / po–so 9.00–19.00

Výstava připomíná 100. výročí narození významné osobnosti poválečné výtvarné kultury, Arnošta Paderlíka. V povědomí výtvarné obce je tento dlouholetý člen SVU Mánes a Spolku českých grafiků Hollar zapsán jako všestranný umělec, který se

vedle malby a kresby zabýval i sochařstvím, keramikou, grafikou, ilustrací a příležitostně i scénografií.

Expozice v Národní knihovně se, na rozdíl od dalších výstavních projektů reflektujících toto výročí, soustřeďuje převážně na oblast knižní ilustrace, která je významnou a obsáhlou složkou Paderlíkovy tvorby a byla mnohokrát oceněna u nás i v zahraničí (např. za ilustrace k vydání Šalamounovy Písne písní v roce 1965 byl oceněn zlatou medailí na knižním veletrhu v Lipsku a stříbrnou medailí na Bienále v Sao Paulu).

Vystaveny jsou originály a reprodukce ilustrací, zapůjčené Galerií výtvarného umění v Havlíčkově Brodě a doplněné výběrem knih z fondu NK ČR.

GALERIE KLEMETINUM

Mariánské náměstí 190/5,

Praha 1, tel. 221 663 489

www.nkp.cz

www.facebook.com/narodni.knihovna

Vstupné: dospělí 50 Kč; senioři, studenti 40 Kč;

skupina 10 a více osob 40 Kč/osobu; děti 6–15 let 20 Kč,

děti do 6 let zdarma

Co se skrývá pod podlahou

Archeologický výzkum Klementina

do 10. 11. / út–ne 10.30–18.00

Výstava prezentující výsledky a objevy mnohaletého archeologického průzkumu, včetně artefaktů nalezených mezi lety 1997 a 2017, je pořádána ve spolupráci s Národním památkovým ústavem. Bude otevřena do 10. 11.

Posledních 30 let emancipace 3/3

26. 11. – 17. 12. / út–ne 10.30–18.00

Vstup zdarma

17992019

Výstava více jak třicítky autorů je součástí podzimních oslav AVU220, jimiž si Akademie výtvarných umění připomíná 220. výročí svého založení, které zároveň v rámci tříměsíčního projektu propojuje s výročím 30 let od revoluce.

Expozice v Národní knihovně je jednou ze základních programových akcí projektu. Je symbolicky umístěna do prostor Klementina, kde od svého založení v roce 1799 AVU sídlila jako první umělecká škola v Čechách. Na pozadí historie celé instituce zdůrazňuje výstava výročí 30 svobodných let od revoluce, kdy se umělci mohli emancipovat, volně vyjadřovat, umělecky projevit a vychovávat uměním.

Cílem výstavního cyklu je představit působení AVU na celou společnost v dávné i nedávné historii. K výstavě vychází trojdílný dvojjazyčný katalog. Více informací na www.avu220.cz.

ZASEDACÍ SÁL 1. PATRO (vchod A)

Vstup zdarma

Jak jsme neukradli Codex gigas

5. 11. / od 17.00

SB

První úterý v listopadu pokračuje pravidelný program Oddělení rukopisů a starých tisků přednáškou PhDr. Veroniky Procházkové.

ZASEDACÍ SÁL 2. PATRO (vchod A)

Vstup zdarma

Dobrodružství dialektologického výzkumu na pomezí střední a východní Evropy

13. 11. / od 17.00

Beseda, na níž představí výsledky své práce přední dialektologové Slovanského ústavu Dr. Mirosław Jankowiak a Mgr. Michal Vašíček, Ph.D., se uskuteční v rámci programu Týdne vědy a techniky AV ČR. Pořádá Slovanský ústav Akademie věd ČR, v. v. i., za podpory Národní knihovny ČR – Slovanské knihovny.

www.nkp.cz

Národní knihovna ČR

výstava

Nebeský žebřík

Pozdně středověké modlitební knihy
ze sbírek Národní knihovny ČR

23. října 2019 – 7. ledna 2020

pondělí–sobota, 9–19 hodin, Klementinum 190/5, Praha 1

výstava originálů v Zrcadlové kapli Klementina 22. a 23. listopadu 2019

